

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор

Навчально-наукового

інституту педагогіки і психології

ІНСТИТУТ

ПЕДАГОГІКИ І

ПСИХОЛОГІЇ

№1

28 серпня 2024 р.

Навчально-наукового

інституту педагогіки і психології

Світлана КОНДРАТЮК

28 серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

галузь знань 23 Соціальна робота
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Соціальна робота
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва)

мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією ННПП

28 серпня 2024 р.

Голова _____

Юлія БОНДАРЕНКО, доктор
педагогічних наук, професор

СУМИ 2024

Розробники:

ШПИГ Наталія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент;

ЗНОБЕЙ Олексій Володимирович, старший викладач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Протокол № 1 від 28 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри
канд. пед. наук, доцент

Анжела ПОЛЯНИЧКО

**ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ»**

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Обов’язкова	
		Рік підготовки	
2-й			
Семестр			
3-й			
Лекції			
30 год.			
Практичні, семінарські			
38 год.			
Лабораторні			
Самостійна робота			
80 год.			
Консультації			
2 год.			
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин – 150			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Вивчення базових засад педагогічної геронтології та основ медико-соціального патронажу, формування знань щодо психологічних та фізіологічних особливостей людей похилого віку, розвиток умінь реалізації технологій соціальної роботи з людьми похилого віку.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Майбутні соціальні працівники зможуть розвинути професійні надбання, напрацьовані в результаті виконання робочої програми навчальної дисципліни «Соціальна робота з людьми похилого віку» завдяки вивченню наступного блоку дисциплін професійно-орієнтованої підготовки: «Соціальна робота в територіальній громаді», «Основи наукових досліджень у соціальній сфері», «Вступ до спеціальності «Соціальна робота» та деонтологія».

3. Результати навчання за дисципліною

Знання	ПРЗ 3	Володіє базовими знаннями з соціальної педагогіки та психології соціальної роботи.
	ПРЗ4	Знає основи економічної допомоги об'єктам соціальної роботи.
	ПРЗ 5	Знає психолого-педагогічні основи соціальної роботи.
	ПРЗ 6	Володіє базовими знаннями з технологічного забезпечення практичної соціальної роботи.
	ПРЗ 7	Знає форми, методи і засоби здійснення соціально-правового захисту різних вікових і соціальних груп населення.
Уміння	ПРУ 1.	Аналізує причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та прояви соціальних проблем у різних категорій населення.
	ПРУ 4.	Налагоджує та підтримує зв'язки з соціальними службами, установами та організаціями з метою відновлення та зміцнення соціальної активності вразливих категорій населення.
	ПРУ 6.	Уміє виявляти потреби різних верств населення та застосовувати інноваційні підходи до їх розв'язання.
	ПРУ 7	Дотримується професійної етики.
	ПРУ 8	Самостійно здійснює пошук інформації з різних джерел для розв'язання фахових задач.
	ПРУ 10	Ефективно працює як індивідуально, так і у складі міждисциплінарної команди фахівців.

Комунікація	ПРК 1	Володіє основами професійної мовленнєвої культури у процесі взаємодії з різними віковими і соціальними категоріями населення.
	ПРК 2.	Пояснює фахівцям і не фахівцям соціальної роботи стратегію соціального розвитку людства і шляхи вирішення глобальних соціальних проблем.
	ПРК 3.	Здатний до ефективної комунікації в процесі навчання теорії і практики соціальної роботи

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	студент/-ка демонструє повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; знання основної та додаткової літератури; виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
B	студент/-ка демонструє достатні знання матеріалу в заданому обсязі, з певною систематичністю виконує практичні завдання, передбачені навчальною програмою; виявляє переважно конструктивний і репродуктивний характер використання набутих знань та умінь.
C	студент/-ка виявляє повні, систематичні знання із дисципліни, успішно виконує практичні завдання, засвоїв/-ла основну та додаткову літературу, виявляє здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента/-ки наявні незначні помилки.
D	студент/-ка виявляє знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент/-ка спроможний/-на усунути їх із допомогою викладача/-ки.
E	виставляється студентіві/-ці, відповідь якого/-ї під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення.
F	студент/-ка не спроможний/-на до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни. студент/-ка не опанував/-ла матеріал навчальної дисципліни

FX	студент/-ка не опанував/-ла матеріал навчальної дисципліни на достатньому рівні, але рівень залишкових знань та умінь дозволяє повторне складання підсумкового контролю за результатами самостійної підготовки.
-----------	---

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль																					Самостійна робота
РОЗДІЛ 1										РОЗДІЛ 2											
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17	Т 18	Т 19	Т 20	Т 21	
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	12
40										44										12	
100																					

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі **методи контролю**:

- методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда; екзамен.

- методи письмового контролю: тестові завдання, розв'язання задач і вирішення проблемних ситуацій репродуктивного, конструктивного і творчого рівнів;

- методи практичного контролю: виконання самостійних завдань;

- методи самоконтролю: самоаналіз, самооцінка.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ I. «ГЕРОНТОЛОГІЯ В СИСТЕМІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ»

Тема 1. Предмет та завдання геронтології.

Історія розвитку геронтології як науки. Зміст і завдання загальної геронтології. Поняття «соціальна геронтологія». Функції геронтології. Основні категорії геронтології. Старість і старіння: філософський аспект.

Тема 2. Старіння населення: причини, наслідки, прогнози

Старіння населення як найбільш характерне явище сучасного суспільства. Населення «четвертого віку», населення «третього віку». Прогресивний, стаціонарний і регресивний типи вікової структури населення. Світова вікова структура населення. Піраміди вікової структури населення. Моделі демографічних процесів. Характеристики демографічної старості: рухлива, стабільна, синільна депопуляція. Фази демографічної старості. Фактори старіння населення. Поняття «середня тривалість майбутнього життя». Соціальні теорії старіння.

Демографічна ситуація в Україні. Прогнозовані показники старіння населення в Україні.

Соціально-демографічні проблеми старіння населення. Демографічні й мікросоціальні наслідки старіння населення. Наслідки старіння населення.

Тема 3. Медико-соціальні особливості людей похилого віку

Поняття «старість» і «старіння». Види старості: хронологічна, фізіологічна, психологічна і соціальна. Характеристики старіння: гетерохронність, гетеротопність, гетерокінетичність, гетерокатефтенність. Види старіння: ретардоване, патологічне, прискорене. Теорії старіння: програмоване та не програмоване. Роль і місце старості в онтогенезі людини. Фази людського життя.

Здоров'я у старості. Характеристики здоров'я. Класифікації старих людей. Показники оцінки стану здоров'я. Функціональні зміни органів і систем у процесі старіння, їх урахування в практиці соціального обслуговування людей похилого віку. Принципи надання допомоги людям похилого віку. Поняття «спосіб життя» та його компоненти: рівень, якість і стиль життя.

Психологічні особливості людей похилого віку

Геронтопсихологія. Сфери психологічних змін людей похилого віку: інтелектуальна, емоційна, моральна. Психологічний портрет людей похилого віку та ситуаційно-вікова депресія. Позитивні характеристики старіння: досвідченість, розважливість, ціннісні орієнтації. Адаптаційні механізми старіння.

Типи ставлення людей похилого віку до старості: негативне, екстравертоване, інтравертоване. Типи пристосування до старості: конструктивний, залежний, захисний, агресивно-звинувачувальний, само звинувачувальний. Типи старості.

Пізнавальна сфера у період старіння. Теорія плинного й кристалізованого інтелекту. Способи компенсації вікових психічних змін у старості.

Тема 4. «Психологічні особливості людей похилого віку»

Особистісні особливості людей похилого віку (ЛПВ). Характеристика пізнавальної сфери у період старіння. Мудрість як якісна характеристика старості.

Тема 5. Характеристика соціальних змін у похилому віці

Роль і місце старої людини в суспільстві: ретроспективний аналіз. Геронтократія. Ейджизм щодо людей похилого віку. Стереотипи старіння. Геронтофілія. Геронтофобія.

Соціальні фактори старіння. Культурно-соціальні чинники: володіння власністю й прибуток, стратегічні знання, працездатність, традиції та релігія, рольова невизначеність, втрата ролей, втрата майбутнього, взаємна залежність людей похилого віку й близького оточення.

Компоненти процесу старіння. Теорії соціальних змін у похилому віці: роз'єднання, соціального звільнення, активності, розвитку й безперервності життєвого шляху, маргінальності, вікової стратифікації.

Тема 6. «Статеві та індивідуальні особливості протікання старості»

Тема 7. «Люди похилого віку в сім'ї та суспільстві»

Тема 8. «Самотність як результат соціальної дезадаптації»

Тема 9. «Основи геронгієні»

Тема 10. «Особливості харчування людей похилого віку»

РОЗДІЛ II «Технології соціальної роботи з людьми похилого віку»

Тема 11. Соціальна робота з людьми похилого віку: поняття й зміст

Поняття «соціальна робота з людьми похилого віку». Мета та завдання соціальної роботи з людьми похилого віку. Групи принципів роботи з людьми похилого віку: «незалежність», «участь», «догляд», «реалізація внутрішнього потенціалу», «гідність».

Зміст соціальної роботи з людьми похилого віку. Форми організації соціальної роботи з людьми похилого віку: індивідуальні, групові, організація соціально значущої діяльності.

Напрями соціальної роботи з людьми похилого віку: соціальна допомога, соціальне обслуговування, соціальна реабілітація, соціальна профілактика.

Види технологій соціальної роботи з людьми похилого віку: 1) загальні (діагностика, терапія, консультування, адаптація, підтримка); 2) спеціальні (соціальне піклування, соціальний патронаж, соціальне обслуговування, соціальне представництво).

Технологія професійного спілкування з людьми похилого віку.

Тема 12. Організація соціокультурної діяльності з людьми похилого віку

Соціальна активність людей похилого віку: поняття та види.

Характеристика соціальної активності людей похилого віку. Види соціальної активності людей похилого віку: трудова, суспільна, сімейно-побутова, соціокультурна.

Поняття «соціокультурна діяльність». Складові компоненти соціокультурної діяльності: культурно-дозвільна, культурно-просвітницька. Функції соціокультурної роботи з людьми похилого віку: соціально-терапевтична, соціально-

педагогічна, комунікативна, консультативна.

Анімація в практиці соціально-культурної діяльності з людьми похилого віку.

Дозвілля як сфера соціокультурної діяльності людей похилого віку. Проблеми організації дозвілля з людьми похилого віку. Педагогічний супровід культурно-дозвільної діяльності людей похилого віку.

Тема 13. Соціальний захист людей похилого віку в Україні

Поняття «соціальний захист», «соціальний захист осіб похилого віку». Напрямки діяльності органів соціального захисту населення похилого віку: соціальна допомога, організація пенсійного забезпечення, соціальне обслуговування. Принципи соціального захисту людей похилого віку.

Нормативно-правова база соціального захисту.

Особливості пенсійного забезпечення людей похилого віку. Закон України «Про обов'язкове державне пенсійне страхування», Закон України

«Про недержавне пенсійне забезпечення».

Тема 14. Соціальне обслуговування людей похилого віку

Поняття «соціальне обслуговування». Закон України «Про соціальні послуги». Принципи соціального обслуговування: адресність, орієнтація на індивідуальні потреби, пріоритет заходів щодо соціальної адаптації людей похилого віку, добровільність, конфіденційність.

Форми реалізації соціального обслуговування. Види соціальних послуг: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, юридичні, послуги з працевлаштування, інформаційні.

Державний, муніципальний та недержавний сектори соціального обслуговування. Форми соціального обслуговування: стаціонарні, напівстаціонарні, нестаціонарні. Заклади, що реалізують визначені форми соціального обслуговування.

Тема 15. «Соціальна адаптація ЛПВ»

Тема 16. «Тренінг як технологія роботи з ЛПВ»

Тема 17. «Креативні технології роботи з ЛПВ»

Тема 18. «Досвід організації роботи з ЛПВ закордоном»

Тема 19. «Організація процесу навчання ЛПВ закордоном»

Тема 20. «Морально-етичні норми соціальної роботи з ЛПВ»

Тема 21. «Профілактика старіння»

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	у тому числі					у тому числі				
	Лекції	Практ.	Лабор. Конс.	Самост.р	Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р	
РОЗДІЛ I «Геронтологія в системі наукового знання. Психологічні та соціальні характеристики людей похилого віку»										
Тема 1. «Предмет та завдання геронтології»		2								
Тема 2. «Старіння населення: причини, наслідки, прогнози»		4	2		4					
Тема 3. «Медико-соціальні особливості людей похилого віку»		4	2		4					
Тема 4. «Психологічні особливості людей похилого віку»					4					
Тема 5. «Характеристика соціальних змін у похилому віці»		4	2		4					
Тема 6. «Статеві та індивідуальні особливості			2		4					

протікання старості»												
Тема 7. «Люди похилого віку в сім'ї та суспільстві»			2			4						
Тема 8. «Самотність як результат соціальної дезадаптації»			2			4						
Тема 9. «Основи герогієни»			2			4						
Тема 10. «Особливості харчування людей похилого віку»			2			4						
РОЗДІЛ II «Технології соціальної роботи з людьми похилого віку»												
Тема 11. «Соціальна робота з людьми похилого віку: поняття й зміст»		4	2			4						
Тема 12. «Організація соціокультурної діяльності з ЛПВ»		4	2			4						
Тема 13. «Соціальний захист ЛПВ в Україні»		4	2			4						
Тема 14. «Соціальне обслуговування людей похилого віку»		4	2			4						
Тема 15.			2			4						

«Соціальна адаптація ЛПВ»												
Тема 16. «Тренінг як технологія соціальної роботи з ЛПВ»			2			4						
Тема 17. «Креативні технології роботи з ЛПВ»			2			4						
Тема 18. «Досвід організації соціальної роботи з ЛПВ закордоном»			2			4						
Тема 19. «Організація процесу навчання ЛПВ закордоном»			2			4						
Тема 20. «Морально-етичні норми соціальної роботи з ЛПВ»			2			4						
Тема 21.«Про філактика старіння»			2			4						
Усього годин		30	38			64						

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Старіння населення: причини, наслідки, прогнози	2	
2	Медико-соціальні особливості людей похилого віку	2	
3	Характеристика соціальних змін у похилому віці	2	
4	Статеві та індивідуальні особливості протікання старості	2	
5	Люди похилого віку в сім'ї та суспільстві	2	
6	Самотність як результат соціальної дезадаптації	2	
7	Основи герогієни	2	
8	Особливості харчування людей похилого віку	2	
9	Соціальна робота з людьми похилого віку: поняття й зміст	2	
10	Організація соціокультурної діяльності з ЛПВ	2	
11	Соціальний захист ЛПВ в Україні	2	
12	Соціальне обслуговування людей похилого віку	2	
13	Соціальна адаптація ЛПВ	2	
14	Тренінг як технологія соціальної роботи з ЛПВ	2	
15	Креативні технології соціальної роботи з ЛПВ	2	
16	Досвід організації соціальної роботи з ЛПВ закордоном	2	
17	Організація процесу навчання ЛПВ закордоном	2	
18	Морально- етичні норми соціальної роботи з ЛПВ	2	
19	Профілактика старіння	2	
	Разом	38	

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Агапова О. Старіти? Немає часу! Методичний посібник для освітньої роботи з людьми літнього віку. Київ, 2014. 120 с.
2. Актуальні питання геронтопсихіатрії : навч. посібник / І. Я. Пінчук, В. В. Чайковська, Л. А. Стаднюк [та ін.]. Тернопіль : Терно-граф, 2010. 432 с.
3. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика: навчальний посібник / за ред. проф. С. О. Сисоєвої. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 134 с.
4. Герасимович Є. М., Доній Н. Є., Тополь О. В. Соціальна робота зі спеціальними групами клієнтів : навчальний посібник. Чернігів : ЧНТУ, 2015. 153 с.
5. Геронтопсихологія : [навчальний посібник] / Р. Т. Сімко; Міністерство освіти і науки України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. 167 с.
6. Мацкевіч Ю. Р. Соціальна робота з людьми похилого віку : [навчальний посібник] / Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет» Міністерства освіти і науки України. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. 339 с.
7. Соціальна геронтологія : навч. посібн. / укладач Н. М. Коляда. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 84 с.
8. Ушакова І. М. Геронтопсихологія : підручник / Міністерство освіти і науки України, Національний університет цивільного захисту України. Харків : ХНАДУ, 2014. 234 с.

Додаткові:

1. Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів України” // Відомості Верховної Ради.- 1991.- №21.
2. Закон України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”// Відомості Верховної Ради.- 1994.- №4.
3. Закон України “Про пенсійне забезпечення”// Відомості Верховної Ради.- 1992.- №3.
4. Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”// Відомості Верховної Ради.- 1993.- №43.
5. Кларк М. Одиночство в старості / Кларк М., Геллатин Б. // Лабиринты одиночества. – М.: Прогресс, 1989. – С.453-485.
6. Аніщенко О. Реалії і перспективи розвитку освіти людей третього віку в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. праць. Київ, 2013. Вип. 6. С. 29–34.
7. Балдинюк О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. Вип. 1. С. 12–17.
8. Гладченко І. В., Супрун М. О. Опіка та повага до літніх людей як запорука їхнього психічного здоров'я. *Педагогічний вісник*. 2016. № 4 (40). С. 44–

47.

9. Житинська М. О. Основні характеристики соціально-педагогічної підтримки життєдіяльності людей похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування. *Соціальна робота: теорія та практика*. 2017. № 18. С. 44–52.

10. Мадридський міжнародний план дій з проблем старіння. URL: <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/397/53/PDF>

11. Сабат Н., Чернецька В. Соціально-педагогічна підтримка людей похилого віку: теоретичні засади проблеми. *Теоретичні, методичні та практичні проблеми соціальної роботи* : тези доповідей V Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції, 24 квітня 2020 р. Івано-Франківськ : НАІР, 2020.

12. Сопко Р. І. Здорове старіння і потреби людей похилого віку в умовах деприваційної бідності. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія: соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. Харків, 2018. Вип. 40. С. 115–119.

Інформаційні ресурси:

1. Законодавство України / Верховна Рада України. – Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>

2. Запорізький національний університет. Електронний банк навчально- методичних матеріалів. –

[http://sites.znu.edu.ua/bank/index.php?&category\[110\]=110](http://sites.znu.edu.ua/bank/index.php?&category[110]=110)

3. Наукова бібліотека ЗНУ. – <http://library.znu.edu.ua/>

4. Дані Всеукраїнського перепису населення / Державний комітет статистики України. – Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: www.ukrcensus.gov.ua

5. Статистична інформація. Населення України: Демографічний щорічник / Державний комітет статистики України. – Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/